

ΜΑΝΟΣ ΚΟΥΜΕΝΤΑΚΗΣ

ΕΛΛΗΝΑΣ ΚΑΙ ΦΡΑΓΚΟΣ

Η ΑΓΝΩΣΤΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

εκδόσεις
**Μιχαήλ
Σιδερή**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	9
ΣΑΝ ΕΙΣΑΓΩΓΗ	11
Ο ΓΑΣΜΟΥΛΟΣ	17
Η ΑΝΑΚΑΤΑΛΗΨΗ ΤΟΥ ΜΟΡΙΑ	24
Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΕΝΟΣ ΤΡΟΒΑΔΟΥΡΟΥ	36
ΕΝΑΣ ΝΕΟΣ ΧΩΡΙΣ ΜΕΛΛΟΝ	45
ΕΠΙΤΕΛΟΥΣ ΜΕΓΑΛΩΣΑ	51
Η ΑΥΛΗ ΤΟΥ ΠΡΙΓΚΙΠΑ ΓΟΥΛΙΕΛΜΟΥ	59
Ο ΠΡΙΓΚΙΠΑΣ ΓΟΥΛΙΕΛΜΟΣ	67
ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΕΠΙΤΥΧΙΕΣ	76
ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΤΑΞΙΔΙ	91
ΓΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΝΑΧΩΡΗΣΗ	108
Η ΑΥΛΗ ΤΟΥ ΔΟΥΚΑ	115
Η ΑΘΗΝΑ	122
Η ΙΖΑΜΠΕΛ	129
ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΣΤΗΝ ΕΥΒΟΙΑ	134
Η ΜΑΧΗ	144
ΠΗΓΑΙΝΟΝΤΑΣ ΒΟΡΕΙΑ	150
ΣΤΟ ΑΙΓΑΙΟ	158
ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΣΤΟ ΑΝΑΠΛΙ	172

ΑΛΛΕΣ ΦΡΑΓΚΙΚΕΣ ΗΓΕΜΟΝΙΕΣ	181
ΣΤΗΝ ΚΡΗΤΗ	192
Η ΑΠΟΔΡΑΣΗ	207
ΣΤΟ ΙΟΝΙΟ ΠΕΛΑΓΟΣ	216
ΤΟ ΔΕΣΠΟΤΑΤΟ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ	222
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΝΟΤΟ	232
ΣΤΗ ΘΗΒΑ	240
Η ΠΡΙΓΚΙΠΙΣΣΑ ΙΣΑΒΕΛΛΑ	249
ΓΑΜΟΙ ΚΑΙ ΧΑΡΕΣ	258
ΖΩΗ, ΘΑΝΑΤΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΔΟΣΙΑ	270
ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΕΙΡΗΝΗ	283
ΣΥΜΜΑΧΙΑ ΦΡΑΓΚΩΝ ΗΓΕΜΟΝΩΝ	297
ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΙΑ	308
ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΩΝ ΒΙΛΛΕΑΡΔΟΥΙΝΩΝ	315
ΤΟ ΔΟΥΚΑΤΟ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΟΙ ΚΑΤΑΛΑΝΟΙ	328
Η ΜΕΓΑΛΗ ΜΑΧΗ ΚΑΙ ΤΟ ΤΕΛΟΣ	340
ΟΙ ΚΑΤΑΛΑΝΟΙ ΑΦΕΝΤΕΣ	355
Ο ΜΟΡΙΑΣ	365
ΟΙ ΚΑΤΑΛΑΝΟΙ ΣΤΕΡΙΩΝΟΥΝ	380
ΤΟ ΜΟΙΡΑΣΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	394
Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ	402
Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΣΥΝΕΧΙΖΕΤΑΙ	420
ΤΑ ΕΠΟΜΕΝΑ ΧΡΟΝΙΑ	436
Η ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	448
ΠΡΟΣ ΤΟ ΤΕΛΟΣ	457
ΣΑΝ ΕΠΙΛΟΓΟΣ	464
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	466
ΧΑΡΤΕΣ/ ΕΙΚΟΝΕΣ	481
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	489
ΠΗΓΕΣ	491

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Είναι αυθεντικός εργάτης του πνεύματος ο Μάνος Κουμεντάκης. Αφιερώθηκε σε ιστορική περίοδο άκρως σημαντική, πτωχότατη όμως σε πηγές.

Δεν διεκδίκησε οιοδήποτε ακαδημαϊκό αξίωμα, ούτε οιαδήποτε εξωτερική διάκριση.

Ανέδειξε, όμως, με τη γοπητευτική μυθιστορία του αίνιγμα –κεντρικό– της Ελληνικής Ιστορίας. Έγκειται στο εξής: η Φραγκοκρατία ή Λατινοκρατία εκτείνεται από του 13ου έως τον 16ο αιώνα. Όμως, ο μέσος Έλληνας ελάχιστα έχει ασχοληθεί με τη μακρά αυτή περίοδο του εθνικού μας βίου.

Κατακτητής – εχθρός, είναι χαραγμένος στη συλλογική μας συνείδηση: ο Οθωμανός.

Συντεταγμένα, εναντίον του οργανώθηκαν τα σχήματα των Κλεφτών – Αρματολών, συχνά και εναλλασσόμενα.

Αντίστοιχη αντιμετώπιση των Λατίνων δεν υπήρξε.

Λανθάνει ασφαλώς σύμπλευση του ελληνικού στοιχείου με το λατινικό – ρωμαϊκό. Μ' ό,τι δηλαδή προηγουμένως είχε μεταπλασθεί σ' ελληνικό. Το εκφραστικό του φαινομένου γνωμικό έχει ως εξής: «... Εί

θεοί διαλέγονται, τη των Ελλήνων γλώττη χρώνται...». Αποδίδεται μάλιστα στον Κικέρωνα. Δηλαδή στον Ρωμαίο Δημοσθένη (!).

Η εκδοχή είναι κατ' εξοχήν επιδοκιμαστέα. Βάση της Ενωμένης Ευρώπης αποτελεί η ελληνογενής λογική και το ρωμαϊκό δίκαιο.

Βέβαιο, αντιθέτως, είναι ότι, προσέγγιση ανάλογη με τον Οθωμανό ουδέποτε υπήρξε. Ανέκαθεν, ο τελευταίος, είναι σώμα ξένο, έναντι του ελληνικού και του λατινογενούς πολιτισμού.

Η προλογιζόμενη συγγραφή, άρα, αναδεικνύει (και) κρίσιμη σήμερα συνθήκη. Ήτοι: την οργανική συνάφεια της Ελλάδας προς την Ευρώπη. Έτσι και πολιτιστικό ανάχωμα στον αυξανόμενο τουρκικό, πλέον, επεκτατισμό.

Γεώργιος Κ. Στεφανάκης

ΣΑΝ ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Έγραψα τούτο το βιβλίο από αγάπη για το κομμάτι αυτό της Ελληνικής Ιστορίας που δεν είναι και τόσο γνωστό. Από μικρός, στο σχολείο και παντού, άκουγα τόσα για την Αρχαία Ελληνική Ιστορία, το Βυζάντιο και την Επανάσταση του 1821. Τις ενδιαμέσες περιόδους της Ιστορίας μας τις περνούσαμε στα γρήγορα, σχεδόν με ντροπή, σαν να μην έπρεπε να γνωρίζουμε για αυτές παρά πολύ λίγα πράγματα. Πιο λίγο από όλες τις άλλες, για την περίοδο που είναι γνωστή σαν Φραγκοκρατία στην ηπειρωτική Ελλάδα ή Ενετοκρατία, κυρίως στα νησιά μας, και ορισμένες παράλιες πόλεις και φρούρια.

Όμως, αυτή η περίοδος της Ιστορίας μας διήρκεσε πάρα πολλά χρόνια. Ξεκίνησε με την κατάληψη της Κωνσταντινούπολης από τους Φράγκους το 1204 και συνεχίστηκε για αρκετά χρόνια, ακόμη και μετά την άλωσή της από τους Οθωμανούς Τούρκους το 1453. Ειδικότερα για ορισμένες περιοχές, πολύ περισσότερο, όπως η Ρόδος και τα Δωδεκάνησα, όπου κράτησε μέχρι το 1522. Στην Κρήτη τέλειωσε με την πτώση του Χάνδακα (Ηράκλειο) το 1669, ενώ στις Κυκλάδες, για

ορισμένα νησιά, μέχρι τις αρχές του 18ου αιώνα. Τέλος, όπως είναι γνωστό, τα Επτάνησα ουσιαστικά δεν γνώρισαν την Τουρκοκρατία σχεδόν καθόλου.

Όπου και να είσαι στην Ελλάδα, βλέπεις τα απομεινάρια αυτής της μακράς ιστορικής περιόδου, της τόσο παραμελημένης και άγνωστης. Κάστρα, πύργοι, αρχοντικά και απλά σπίτια, καθώς και οχυρωμένα λιμάνια, βρίσκονται διάσπαρτα στον ελλαδικό χώρο. Όλα αυτά, επί το πλείστον εγκαταλελειμμένα, ερειπωμένα, χορταριασμένα και μερικές φορές σχεδόν άγνωστα. Όμως, πολλά από αυτά έχουν μια ένδοξη και πολύ ενδιαφέρουσα ιστορία. Φέρνουν στον νου και τη φαντασία έναν κόσμο μακρινό, και εν πολλοίς απροσδόκητο για πολλούς από εμάς. Σιδερόφραχτους ιππότες και ομορφοντυμένες δέσποινες, άτια και θυρεούς, χρωματιστά λοφία και φλάμπουρα. Ένας κόσμος που μοιάζει με παραμύθι αλλά που αποτέλεσε για αιώνες μια ζώσα πραγματικότητα για την Ελλάδα.

Με τα χρόνια, τα παλάτια γκρεμίστηκαν, τα κάστρα έγιναν ερείπια και τα σκέπασε όλα η λησμονιά. Έτσι, ξεχάστηκαν οι Φράγκοι ιππότες, οι Βενετσιάνοι, οι Γενοβέζοι, οι Καταλανοί, οι Αραγωνέζοι, οι Ναβαραίοι, οι Ναϊτες¹, οι Ιωαννίτες² και οι Τεύτονες³, όλοι αυτοί που διαφέντεψαν την Ελλάδα για τόσα πολλά χρόνια, είναι

---

1 Ναϊτής: Ιππότης του μοναστικού τάγματος του Ναού του Σολωμόνα στην Ιερουσαλήμ.

2 Ιωαννίτης: Ιππότης του μοναστικού τάγματος του Αγίου Ιωάννη της Ιερουσαλήμ.

3 Τεύτονας: Ιππότης του Γερμανικού μοναστικού τάγματος της Ιερουσαλήμ.

σαν να μην πέρασαν ποτέ από αυτήν τη χώρα.

Από μικρός ένιωθα πάντα κάτι να με ελκύει σε αυτήν την εποχή. Ήθελα να τη γνωρίσω και να τη ζήσω από πιο κοντά. Ίσως μερικά παιδικά μου καλοκαίρια δίπλα στο Χλεμούτσι, το πανέμορφο αυτό κάστρο, το Clermont των Φράγκων, που δέσποζε πάνω από την Ανδραβίδα, την πρωτεύουσα του φράγκικου πριγκιπάτου της Αχαΐας ή του Μοριά, να συνέβαλαν σε αυτό. Ίσως έφταιγε η καταγωγή μου από την Κρήτη, με τα αμέτρητα σημάδια της πάνω από τέσσερις αιώνες ενετικής παρουσίας που παρείσδυσε ακόμα και στο γλωσσικό της ιδίωμα. Πάντως, γεγονός είναι ότι, η εποχή αυτή μου ασκούσε μια παράξενη γοητεία.

Θέλω, λοιπόν, με αυτό το βιβλίο να περιγράψω ένα μέρος της μέσα από τα μάτια ενός γασμούλου, ενός μιγάδα με ελληνικό και φράγκικο αίμα, που σαν τροβαδούρος από ευγενική γενιά είχε τη δυνατότητα, με την ανοχή όλων, να κυκλοφορεί τόσο ανάμεσα στους Έλληνες όσο και τους Φράγκους της εποχής του και να γίνεται δεκτός στα παλάτια και τα σπίτια τους, να παίρνει μέρος στις εκδηλώσεις και τους πολέμους τους χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα.

Ο Μανουήλ Σγουρός ή Σγουρομάλλης είναι ένα πρόσωπο που μπορεί να μην είναι ιστορικά υπαρκτό. Όμως, οι περισσότεροι γύρω του, ακόμα και ο αδελφός του ο Γεώργιος, είναι ιστορικά πρόσωπα, όπως και τα γεγονότα που περιγράφονται. Ορισμένα άλλα δευτερεύοντα πρόσωπα έχουν επίσης επινοηθεί για να καλύψουν τις ανάγκες της αφήγησης.

Στο κείμενο προσπάθησα να αποφύγω ορολογίες

όπως Βυζάντιο ή Βυζαντινός/οι που δεν υπήρχαν τον 13ο και τον 14ο αιώνα αλλά είναι μεταγενέστερες. Όσο για τα φράγκικα ή τα λατινικά εν γένει ονόματα, προσπάθησα, όπου ήταν εφικτό, να τα αποδώσω στα ελληνικά όσο το δυνατόν πλησιέστερα προς την πρωτότυπή τους γραφή.

Είναι περισσότερο η Ιστορία της εποχής όπως θα την περιέγραφε ένας άνθρωπος που έζησε εκείνη την εποχή και λιγότερο μυθιστόρημα. Η πληθώρα των ιστορικών στοιχείων που περιέχει και τα τόσα διαφορετικά ονόματα ίσως κουράζουν και μπερδεύουν τον αναγνώστη, για αυτόν τον λόγο έχω καταφύγει αρκετές φορές –εν γνώσει μου– σε επαναλήψεις.

Έχω συνείδηση της μεγάλης δυσκολίας του εγχειρήματος που έχω αναλάβει, μιας και δεν υπάρχουν πάντα επαρκείς ιστορικές πηγές, ενώ άλλες φορές τα διαθέσιμα στοιχεία είναι συγκεχυμένα. Όμως προσπάθησα να κρατηθώ σε όσο το δυνατόν λιγότερο ολισθηρό έδαφος, περιγράφοντας την εποχή αυτή, και την Ιστορία της, όσο καλύτερα μπορούσα.

Ο Άγγελος Τερζάκης, στο απαράμιλλο *Η Πριγκιπέσα Ιζαμπώ* του διαπραγματεύεται ένα κομμάτι αυτής της εποχής και μάλιστα ο ήρωάς του είναι και αυτός απόγονος των Σγουρών. Ο αμφιλεγόμενος Γεώργιος Σγουρομάλλης, αδελφός του δικού μου ήρωα εδώ, αναφέρεται στο μυθιστόρημα αυτό σαν μακρινός συγγενής. Φυσικά, πρόθεσή μου δεν ήταν να αντιπαραθέσω το έργο μου αυτό με το υπέροχο μυθιστόρημα του Τερζάκη.

Μοναδική μου φιλοδοξία είναι να συμβάλλω, με τις όποιες δυνάμεις μου, στην ενίσχυση του ενδιαφέροντος

για το κομμάτι αυτό της Ιστορίας μας που μας έχει σημαδέψει πολιτιστικά περισσότερο από όσο πιστεύουμε και το οποίο παραμένει μέχρι σήμερα, άδικα κατά τη γνώμη μου, στο περιθώριο του ιστορικού ενδιαφέροντός μας.

Τέλος, θέλω να ευχαριστήσω θερμά όλους αυτούς που με ενθάρρυναν να γράψω αυτό το βιβλίο και έκαναν τον κόπο –και ακόμα περισσότερο, είχαν την υπομονή– να διαβάσουν το κείμενο στην πρόχειρή του μορφή.

Μάνος Κουμεντάκης

Ο ΓΑΣΜΟΥΛΟΣ

Τούτα που θα σας ιστορήσω, είτε τα έζησα είτε τα άκουσα από πρώτο χέρι στη ζωή μου, που χάρη στον μεγαλοδύναμο ήταν μακριά και θα έλεγα ευτυχισμένη, όσο μπορεί να είναι η ζωή ενός ανθρώπου. Οι ιστορίες μου τούτες είναι για αυτά που γίνανε τον καιρό μου και στην πατρίδα μου, ανάμεσα στους Ρωμιούς και τους Φράγκους, για πράγματα που δεν ήταν τις πιο πολλές φορές όμορφα καμωμένα. Μάρτυράς μου ο Θεός, ότι εγώ δεν άλλαξα πολλά αν και πολλές φορές μπήκα σε τέτοιο πειρασμό. Τώρα πια που είμαι γέρος, τα θυμάμαι και σκέφτομαι ότι ορισμένα μπορούσαν να είχαν γίνει και αλλιώς, πιο σύμφωνα με τα κηρύγματα του Χριστού μας. Ας είναι, όμως, μια και κανείς δεν μπορεί να αλλάξει τις βουλές του Κυρίου. Αλλά ας πάρουμε τα πράγματα από την αρχή.

Εγώ, ο Μανουήλ, γεννήθηκα το σωτήριο έτος του Χριστού 1260, στο αρχοντικό μας στο Ανάπλι. Ήμουν ο δεύτερος γιος του Ρωμιού άρχοντα Ιωάννη Σγουρού από τη μεγάλη γενιά των Σγουρών που σίγουρα θα έχετε ακουστά. Θείος του πατέρα μου ήταν ο Λέ-

ων Σγουρός ο τελευταίος Ρωμικός κύρης του Μοριά. Μάνα μου η Φράγκα αρχόντισσα Ισαβέλλα ντε Μαγύ, εγγονή του ιππότη Νικολά ντε Μαγύ που ήλθε στην Κωνσταντινούπολη από τη μακρινή Πικαρδία της βόρειας Γαλλίας ακολουθώντας τον κόμπα Χιου ντε Σαιν Πολ στην Τέταρτη Σταυροφορία. Οι Έλληνες με ξέρουν σαν Σγουρομάλλη, όπως και τα αδέρφια μου, από τα ονόματα των οικογενειών των γονιών μας.

Όλα τούτα που ιστορούμαι, τα μικρά μου τούτα χρόνια τα άκουσα να μου τα λένε οι δικοί μου, η βάγια¹ μου η Ελένη και διάφοροι άλλοι που ερχόντουσαν στο σπίτι μας. Τα άκουσα και στο λιμάνι να τα λένε και στους δρόμους να τα κουβεντιάζουν αλλά δεν θυμάμαι ακριβώς πώς ήλθαν στα αυτιά μου. Είναι τώρα πια χωρίς σημασία το πώς τα έμαθα.

Περίπου εξήντα χρόνια πριν γεννηθώ, οι Φράγκοι και οι Ενετοί που είχαν πάρει μέρος στην Τέταρτη Σταυροφορία κατέλαβαν την Κωνσταντινούπολη και κατέλυσαν τη σχεδόν χιλιόχρονη ανατολική Ρωμαϊκή αυτοκρατορία. Τότε, όσοι από τους Ρωμαίους άρχοντες κατάφεραν να φύγουν από τη Βασιλεύουσα δημιούργησαν στα μέρη που κατέφυγαν, και στη θέση της αυτοκρατορίας που έχασαν, τρεις διάδοχες ηγεμονίες.

Ο Θεόδωρος Α΄ Λάσκαρης, αδελφός του Κωνσταντίνου ΙΑ΄ Λάσκαρη που στέφθηκε αυτοκράτορας λίγο πριν την άλωση της Πόλης, κατέφυγε στη Μικρά Ασία και ίδρυσε την αυτοκρατορία της Νίκαιας στη Βιθυνία και στη γύρω περιοχή της. Σε αυτήν

---

1 Βάγια: Παραμάννα

κατέφυγαν πολλοί από τους πιο σημαντικούς άρχοντες και οφφικιάλους² της αυτοκρατορίας. Ο Μιχαήλ Α΄ Άγγελος Κομνηνός Δούκας, πρώτος ξάδελφος των αυτοκρατόρων Ισαάκιου Β΄ Άγγελου και Αλεξίου Γ΄ Άγγελου, αφού στην αρχή συνεργάστηκε με τους Φράγκους και αργότερα τα χάλασε μαζί τους, έφυγε στην Άρτα και ανακηρύχθηκε, με τη βοήθεια του ελληνικού πληθυσμού της, δεσπότης της Ηπείρου. Τέλος, οι αδελφοί Αλέξιος και Δαβίδ Κομνηνοί, εγγονοί του αυτοκράτορα Ανδρόνικου Α΄ Κομνηνού, ίδρυσαν την αυτοκρατορία της Τραπεζούντας στη βορειανατολική περιοχή της Μικράς Ασίας.

Στην Κωνσταντινούπολη, οι νικητές Φράγκοι και Ενετοί, μετά από αρκετές διαμάχες και διαπραγματεύσεις, μοίρασαν μεταξύ τους την αυτοκρατορία. Πρώτος Λατίνος αυτοκράτορας στέφθηκε στην Κωνσταντινούπολη ο κόμης της Φλάνδρας και του Αινώ ο Βαλδουίνος Α΄, που πήρε σαν φέουδα τη Θράκη και τη Μικρά Ασία. Ο πραγματικός όμως αρχηγός της Τέταρτης Σταυροφορίας, ο Βονιφάτιος του Μομφερά, που ένιωθε αδικημένος, έγινε βασιλιάς της Θεσσαλονίκης και της υπόλοιπης Ελλάδας. Αυτός, μετά την επιτυχή κατάκτησή της, μοίρασε στους πιστούς ιππότες της ακολουθίας του τις διάφορες περιοχές της Ελλάδας σαν φέουδά τους.

Ο Γερμανός Μπέρντολφ φον Κατσενελμπόγκεν πήρε μια μεγάλη περιοχή της Θεσσαλίας και έγινε βαρόνος του Βελεστίνου. Ο Λομβαρδός Γκουίντο

---

2 Οφφικιάλος: Αξιωματούχος

Παλλαβισίνι έλαβε σαν φέουδό του τη στρατηγική περιοχή που βρισκόταν κοντά στο πέρασμα των Θερμοπυλών και έγινε μαρκήσιος της Βοδονίτσας. Μια περιοχή πιο δυτικά δόθηκε στον Τομά ντ' Οτρεμενκούρ από την Πικαρδία που ίδρυσε εκεί τη βαρονία των Σαλώνων. Το μεγάλο νησί της Εύβοιας δόθηκε αρχικά στον Φλαμανδό ιππότη Ζακ ντ' Αβέν και αργότερα χωρίστηκε σε τρία φέουδα που μοιράστηκαν σε Λομβαρδούς ιππότες. Πιο νότια ο Βουργουνδός Ότο ντε λα Ρος έγινε δούκας των Αθηνών με φέουδά του την Αττική και τη Βοιωτία. Τέλος, ο Γουλιέλμος Σαμπλίτ και ο Γοδεφρείδος Βιλλεαρδουίνος πήραν τον Μοριά και ίδρυσαν το πριγκιπάτο της Αχαΐας που το αποτελούσαν δώδεκα βαρονίες. Όλοι αυτοί θα ήταν υποτελείς του βασιλιά της Θεσσαλονίκης. Όσο για τα τρία νησιά του Ιονίου πελάγους, την Κεφαλλονιά, τη Ζάκυνθο και την Ιθάκη, αυτά αποτελούσαν ήδη, πριν την Τέταρτη Σταυροφορία, την παλατινή κομπετία των Ορσίνι, μιας παλιάς οικογένειας πατρικίων της Ρώμης.

Οι Ενετοί έπρεπε, φυσικά, να πάρουν και αυτοί το μερίδιό τους από τη μοιρασιά της αυτοκρατορίας. Ο γέρο δόγης Ενρίκο Ντάντολο και η Βενετία, που συνεισέφεραν τόσα πολλά στην κατάκτηση της Κωνσταντινούπολης, μετά από διαβουλεύσεις και ανταλλαγές πήραν αυτά που τους ενδιέφεραν περισσότερο, τα πιο σημαντικά λιμάνια και νησιά. Δηλαδή τα λιμάνια της Μεθώνης και της Κορώνης στα νότια του Μοριά. Πάνω από όλα, όμως, πήραν την Κρήτη, το μεγαλύτερο και το πιο πλούσιο από όλα τα νησιά του Αιγαίου. Όσο για τα μικρότερα νησιά του Αιγαίου, αυτά

δόθηκαν σε διάφορους Βενετσιάνους ευγενείς, και έτσι δημιουργήθηκε το δουκάτο του Αιγαίου, με πρώτο δούκα τον ανιψιό του δόγη τον Μάρκο Σανούντο. Επιπλέον, συμφωνήθηκε να ανέβει στον πατριαρχικό θρόνο της Κωνσταντινούπολης σαν πρώτος Λατίνος πατριάρχης ο Βενετσιάνος Τομάσσο Μοροζίνι.

Στα χρόνια που πέρασαν από τότε και μέχρι τον καιρό που γεννήθηκα, αρκετά άλλαξαν στην Ελλάδα. Φράγκικες ηγεμονίες, όπως το βασίλειο της Θεσσαλονίκης, καταλύθηκαν στο μεταξύ, και καινούργιες δημιουργήθηκαν στη θέση τους. Αυτές ήταν φαίνεται οι βουλές του Κυρίου και οι πράξεις των ανθρώπων.

Έναν χρόνο πριν τη γέννησή μου, το σωτήριο έτος 1259, αυτοκράτορας των Ρωμιών δηλαδή της Νίκαιας ήταν ο Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγος, που είχε πρόσφατα στεφθεί, μετά από πολλές περιπέτειες και δολοποκίες. Τυπικά συμβασίλευε μαζί με τον νόμιμο αυτοκράτορα τον ανήλικο Ιωάννη Δ΄ Λάσκαρη. Στην Κωνσταντινούπολη όμως συνέχιζε να βασιλεύει, αν και εξασθενημένος από τους συνεχείς πολέμους με τους Ρωμιούς και τους Βούλγαρους, ο Λατίνος αυτοκράτοράς της ο Βαλδουίνος Β΄ ντε Κουρτεναί. Έτσι, οι δυο αυτοί αυτοκράτορες, Ρωμιός και Λατίνος, έριζαν για την κληρονομιά της παλιάς Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας.

Τη χρονιά εκείνη, μια μεγάλη μάχη έγινε στην Πελαγονία, μια πεδιάδα κοντά στην Καστοριά. Ήταν μια μάχη καθοριστική για την αυτοκρατορία της Νίκαιας και την τύχη των Φράγκων της Ελλάδας. Μια μάχη που ο πατέρας μας την είχε διηγηθεί, σ' εμάς τα παιδιά του, αμέτρητες φορές με μεγάλη περηφάνια. Στη

μάχη αυτή πήραν μέρος από τη μια πλευρά ο στρατός του αυτοκράτορα της Νίκαιας Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγου, που απειλούσε τις κτήσεις του δεσποτάτου της Ηπείρου, και από την άλλη τα φουσάτα του δεσπότη της Μιχαήλ Β΄ Άγγελου Κομνηνού Δούκα και των συμμάχων του. Σύμμαχοί του οι δυο γαμπροί του, ο βασιλιάς της Σικελίας Μάνφρεντ Χοχενστάουφεν και ο πρίγκιπας της Αχαΐας Γουλιέλμος Βιλλεαρδουίνος, καθώς και όλοι οι άλλοι Φράγκοι και Ενετοί ηγεμόνες της Ελλάδας που είχαν προστρέξει σε βοήθειά του.

Οι στρατοί και των δύο αντιπάλων αποτελούνταν από κάθε λογής λαούς, φυλές και θρησκείες. Ο στρατός του αυτοκράτορα, κάτω από την αρχηγία του ετεροθαλή αδελφού του Ιωάννη Παλαιολόγου, εκτός από Έλληνες στρατιώτες από τη Μικρά Ασία, αποτελείτο κυρίως από μισθοφόρους, Γερμανούς, Τούρκους και Κουμάνους³, Ούγγρους, Σέρβους, Βούλγαρους και Βλάχους. Ο στρατός των συμμάχων του δεσπότη της Ηπείρου από τους Έλληνες και τους Βλάχους στρατιώτες του ίδιου του δεσπότη, τους Γερμανούς ιππότες του βασιλιά της Σικελίας, από τους Φράγκους ιππότες των φράγκικων ηγεμονιών της Ελλάδας και τους Ενετούς και Δαλματούς στρατιώτες των ενετικών κτήσεων.

Η μάχη κρίθηκε από την προδοσία του νόθου γιου του δεσπότη της Ηπείρου, του Ιωάννη, που αυτομόλησε στο στρατόπεδο του αυτοκράτορα, γιατί

---

3 Κουμάνοι: Νομαδικός λαός τουρκικής καταγωγής.

νωρίτερα είχε προσβληθεί η τιμή της πανέμορφης Βλάχας σύνευνής⁴ του από ορισμένους Φράγκους ιππότες. Ο δεσπότης, μετά από αυτό το γεγονός αποχώρησε από τη μάχη, εγκαταλείποντας τους συμμάχους του στην τύχη τους. Ο συμμαχικός στρατός, κατόπιν αυτού, περικυκλώθηκε από τον πολυάριθμο αυτοκρατορικό στρατό και, όσοι δεν σκοτώθηκαν, σχεδόν όλοι αιχμαλωτίστηκαν. Μεταξύ των αιχμαλώτων Φράγκων αρχόντων ήταν και ο ίδιος ο πρίγκιπας της Αχαΐας Γουλιέλμος.

Η καταστροφή ήταν μεγάλη, όχι τόσο για το ίδιο το δεσποτάτο της Ηπείρου όσο για τη φράγκικη Ελλάδα και κυρίως για τον φράγκικο Μοριά. Ο αυτοκρατορικός στρατός, μετά τη μάχη, υπό τον στρατηγό Αλέξιο Μελισσηνό Στρατηγόπουλο, προέλασε στα εδάφη του δεσποτάτου της Ηπείρου, καταλαμβάνοντας ένα μεγάλο μέρος του. Ο δεσπότης Μιχαήλ κατέφυγε στη Βόνιτσα αλλά όταν ενισχύθηκε από τον νόθο γιο του Ιωάννη, που εγκατέλειψε τον στρατό του αυτοκράτορα, αναθάρρησε. Με τη βοήθεια των Ελλήνων κατοίκων του δεσποτάτου που αγαπούσαν και υποστήριζαν τους ηγεμόνες τους, κατόρθωσε να ανακαταλάβει την Άρτα και τα Γιάννινα. Εισέβαλε στη συνέχεια στη Θεσσαλία και νίκησε τους αυτοκρατορικούς, συλλαμβάνοντας αιχμάλωτο τον Αλέξιο Στρατηγόπουλο. Μετά τη νίκη του αυτή, ο δεσπότης συνθηκολόγησε με τον αυτοκράτορα, απελευθερώνοντας τον αιχμάλωτο στρατηγό του.

---

4 Σύνευνη: Σύζυγος